

HANNA DUDEK

Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego

Warszawa

ZRÓŻNICOWANIE WYDATKÓW W GOSPODARSTWACH DOMOWYCH ROLNIKÓW I PRACOWNIKÓW UŻYTKUJĄCYCH GOSPODARSTWA ROLNE*

Wprowadzenie

Nierówności ekonomiczne od zawsze istnieją między ludźmi. Fakt ten znajduje odzwierciedlenie w zróżnicowaniu poziomu życia pojedynczych jednostek i całych zbiorowości. W mikroskali nierówności te można obserwować przede wszystkim na podstawie danych z gospodarstw domowych. Analiza przychodów i rozchodów dostarcza informacji o kondycji ekonomicznej gospodarstwa, poziom dochodów i wydatków gospodarstwa domowego informuje o jego zamożności.

Porównanie sytuacji materialnej w różnych grupach społeczno-ekonomicznych ogranicza się zwykle w literaturze przedmiotu do wyznaczenia średnich wydatków, czy dochodów w tych grupach. Ważne jest jednak określenie także innych cech rozkładu. Interesujące zagadnienie stanowi analiza koncentracji kwoty wydatków. Na jej podstawie można stwierdzić, jaki udział w łącznych wydatkach ma określona część najbiedniejszych, czy najbogatszych gospodarstw w danej grupie. Ponadto analiza położenia krzywych Lorenza umożliwia porównanie nierównomierności rozkładów wydatków różnych grup gospodarstw. Wyznaczenie różnorodnych mierników i ich interpretacja daje szerszy wgląd w kwestię zróżnicowania rozkładów.

Opracowanie ma na celu ilościową analizę nierównomierności wydatków w gospodarstwach domowych bezpośrednio związanych z rolnictwem, czyli gospodarstwach domowych rolników i pracowników użytkujących gospodarstwa rolne. Uzyskane wyniki dla tych grup gospodarstw porównano z wynikami otrzymanymi na podstawie badań wszystkich gospodarstw domowych w Polsce.

Metodyka

W opracowaniu wykorzystano dane pochodzące z badań budżetów gospodarstw domowych Głównego Urzędu Statystycznego. Podmiotem było gospodarstwo domowe jedno lub wieloosobowe. Za gospodarstwo jednoosobowe uważa się osobę utrzymującą się samodzielnie, nie łączącą swoich dochodów z innymi osobami;

---

*

Praca wykonana w ramach grantu wewnętrznego SGGW nr 50408070011.

nie ma przy tym znaczenia, czy osoba ta mieszka sama czy też nie. Pod pojęciem gospodarstwa domowego wieloosobowego rozumie się zespół osób mieszkających razem i wspólnie utrzymujących się. Wyniki uzyskane na podstawie tej próby można odnieść do całej zbiorowości prywatnych gospodarstw domowych w Polsce (z wyjątkiem tych, w których skład wchodzi cudzoziemcy).

Ze względu na główne źródło utrzymania gospodarstwa te podzielono na sześć podstawowych grup:

- pracowników,
- pracowników użytkujących gospodarstwo rolne,
- rolników¹,
- pracujących na własny rachunek,
- emerytów i rencistów,
- utrzymujących się z niezarobkowych źródeł utrzymania.

W 2003 roku uzyskano informacje z 32452 gospodarstw domowych, w tym z 1241 gospodarstw domowych rolników oraz 2282 gospodarstw domowych pracowników użytkujących gospodarstwa rolne.

Analizie poddano zróżnicowanie miesięcznych wydatków w gospodarstwach domowych rolników i pracowników użytkujących gospodarstwa rolne, przy wykorzystaniu metody statystyki opisowej.

Miesięczne wydatki ekwiwalentne gospodarstw domowych

Pod pojęciem wydatków gospodarstwa domowego należy rozumieć wydatki na towary i usługi konsumpcyjne oraz pozostałe wydatki. Wydatki na towary i usługi konsumpcyjne, przeznaczone na zaspokojenie potrzeb gospodarstwa domowego, obejmują towary zakupione za gotówkę, na kredyt, otrzymane bezpłatnie oraz spożycie naturalne. Na pozostałe wydatki składają się m.in. dary przekazywane przez gospodarstwo domowe, niektóre podatki, pozostałe rodzaje wydatków nie przeznaczonych bezpośrednio na cele konsumpcyjne [10].

Poziom wydatków informuje o zamożności danego gospodarstwa². Rzadko przy tym do oceny zamożności wykorzystuje się wydatki ogółem przypadające na gospodarstwo, trudno bowiem na ich podstawie porównywać zamożność w przypadku gospodarstw jedno i wieloosobowych. Często więc w celach porównawczych rozważa się wydatki przypadające na jedną osobę. Takie podejście jest jednak niedoskonałe z uwagi na fakt nieproporcjonalnego rozkładania się wielu wydatków na poszczególnych członków gospodarstwa, co dotyczy np. kosztów związanych z utrzymaniem mieszkania. Wydatki te są w znacznej części niezależne od liczby osób w gospodarstwie. Z uwagi zatem na różne stałe pozycje kosztów utrzymania, poziom niezbędnych wydatków przypadających na jedną osobę w gospodarstwach

---

¹ Aspekt metodyczny problemu, które gospodarstwa można uznać za rolnicze, jest szeroko dyskutowany w pracy [11].

² Do pomiaru zamożności można wykorzystać dochody bądź wydatki. Niektórzy autorzy podkreślają, że w analizie dobrobytu należy posługiwać się raczej wydatkami gospodarstw domowych niż ich dochodami [4].

wieloosobowych jest niższy niż w gospodarstwach jednoosobowych. Dlatego też w analizach porównawczych stosuje się skale ekwiwalentności. Skale te są parametrami obliczanymi w celu ustalenia wpływu na koszty utrzymania składu demograficznego gospodarstwa [6]. Do najczęściej stosowanych skal należą tzw. skale OECD. W pracy tej wykorzystano skalę OECD 70/50, gdzie dla pierwszej osoby dorosłej przyjęto współczynnik 1, dla kolejnej osoby dorosłej przelicznik 0,7, zaś dla dziecka – przelicznik 0,5. Na przykład, w gospodarstwie składającym się z jednej osoby dorosłej i jednego dziecka występuje 1,5 ($1 + 0,5$) jednostki ekwiwalentnej, w gospodarstwie z dwiema osobami dorosłymi i czworgiem dzieci – 3,7 ($1 + 0,7 + 4 \cdot 0,5$) jednostek ekwiwalentnych. Łączne miesięczne wydatki danego gospodarstwa domowego podzielone przez liczbę jego jednostek ekwiwalentnych nazwano wydatkami ekwiwalentnymi. Wydatki te są przedmiotem analizy w niniejszym opracowaniu. Podstawowe informacje na temat rozkładów miesięcznych wydatków ekwiwalentnych w 2003 roku zestawiono w tabeli 1.

Tabela 1

Podstawowe wartości miar położenia, asymetrii i zróżnicowania miesięcznych wydatków ekwiwalentnych w 2003 roku

Miary:	Gospodarstwa domowe:		
	rolników	pracowników użytkujących gospodarstwa rolne	ogółem
Średnia	685	725	951
Mediana	585	610	773
Współczynnik asymetrii	3	4	6
Odchylenie standardowe	421	478	761

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Z informacji przedstawionych w tabeli 1 wynika, że średnie miesięczne wydatki ekwiwalentne w gospodarstwach domowych rolników wynosiły 685 zł, zaś w gospodarstwach domowych pracowników użytkujących gospodarstwa rolne 725 zł. W przybliżeniu połowa gospodarstw domowych rolników wykazywała się wydatkami poniżej 585 zł na jednostkę ekwiwalentną. Analogicznie – ok. 50% gospodarstw pracowników użytkujących gospodarstwa rolne cechowało się wydatkami mniejszymi niż 610 zł na jednostkę ekwiwalentną. W obu grupach gospodarstw rozkład wydatków był prawostronnie asymetryczny, aczkolwiek wydatki w gospodarstwach domowych pracowników użytkujących gospodarstwa rolne wykazywały większą asymetrię. Wydatki ekwiwalentne gospodarstw domowych rolników charakteryzowały się mniejszym odchyleniem standardowym niż wydatki gospodarstw domowych pracowników użytkujących gospodarstwa rolne.

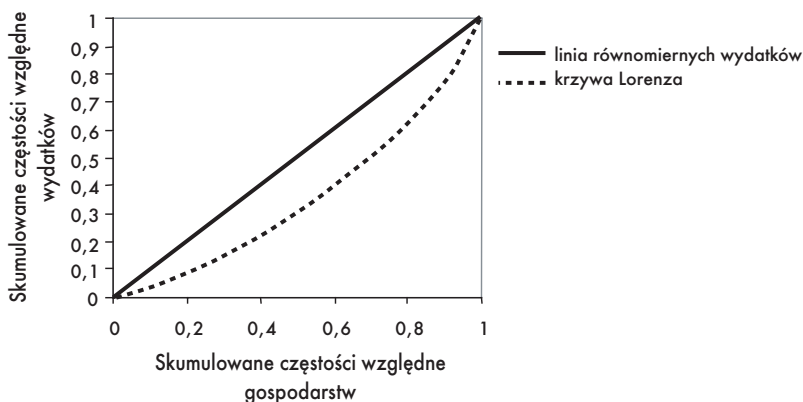
W porównaniu z próbą dotyczącą wszystkich gospodarstw domowych, gospodarstwa domowe rolników i pracowników użytkujących gospodarstwa rolne cechowały się niższymi wartościami mierników położenia, asymetrii i zróżnicowania wydatków ekwiwalentnych.

W celu dokładniejszego porównania zróżnicowania wydatków określono dodatkowo mierniki nierównomierności rozkładu badanej cechy w obu grupach gospodarstw.

Nierównomierność rozkładu wydatków w gospodarstwach domowych rolników i pracowników użytkujących gospodarstwa rolne

Na wstępie poddano analizie koncentrację wartości wydatków w rozważanych grupach gospodarstw. Przez koncentrację w literaturze przedmiotu rozumie się nierównomierne rozdysponowanie łącznej wartości zmiennej w badanej zbiorowości pomiędzy jednostki tworzące tę zbiorowość [3, 12]. Do oceny koncentracji stosuje się krzywą Lorenza. Krzywa ta, zwana także w literaturze polskiej krzywą koncentracji [5, 12] powstaje z połączenia punktów na płaszczyźnie, których współrzędnymi na osi X są skumulowane częstości względne jednostek, zaś na osi Y – skumulowane częstości względne cechy.

W pracy określono koncentrację wartości wydatków dla każdej z analizowanych grup gospodarstw domowych.

Rys. 1. Krzywa Lorenza dla rozkładu wydatków gospodarstw domowych rolników.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Z rysunku 1 można na przykład odczytać, że jeżeli punkt (0,20; 0,09) należy do krzywej Lorenza, oznacza to, że 20% najbiedniejszych gospodarstw domowych rolników dysponowało w sumie 9% łącznych wydatków wszystkich gospodarstw domowych rolników. Analogicznie, na podstawie przedstawionego wykresu można sądzić, że 50% najbiedniejszych gospodarstw rozporządzało 30% łącznych wydatków w tej grupie gospodarstw itp.

Krzywa Lorenza dla rozkładu wydatków gospodarstw domowych pracowników użytkujących gospodarstwa rolne ma przebieg niemal identyczny jak krzywa z rysunku 1, dlatego pominięto jej prezentację. Podobnie jak w przypadku wydatków gospodarstw domowych rolników, 20% najbiedniejszych gospodarstw domowych pracowników użytkujących gospodarstwa rolne rozporządzało 9% łącznych wydatków gospodarstw domowych w tej grupie społeczno-ekonomicznej. Analogicznie, łączne wydatki biedniejszej połowy gospodarstw były równe 30% sumy wszystkich wydatków w gospodarstwach domowych pracowników użytkujących gospodarstwa rolne, itp.

Na podstawie położenia krzywej Lorenza względem linii jednakowych wydatków można określić stopień koncentracji. Koncentracja całkowita odpowiada sytuacji, gdy tylko jedno gospodarstwo rozporządza całą sumą wydatków, pozostałe zaś gospodarstwa nic nie wydają. Wtedy krzywa Lorenza jest sumą odcinka łączącego punkt (0,0) z (1,0) oraz odcinka łączącego punkt o współrzędnych (1,0) z punktem (1,1). W przypadku zaś braku koncentracji, kiedy 10% „najbiedniejszych”³ jednostek wykazywałoby się 10% łącznych wydatków, 20% „najbiedniejszych” rozporządzałoby 20% łącznych dochodów, itd., krzywa Lorenza pokrywa się z linią równomiernych wydatków. Im większa jest koncentracja wartości zmiennej, tym bardziej krzywa Lorenza odchyła się od linii równomiernych wydatków.

Najczęściej wykorzystywaną miarą koncentracji rozkładu jest współczynnik Giniego. Współczynnik ten jest równy podwojonemu polu między krzywą Lorenza a linią równomiernych wydatków. Wartość współczynnika równa 0 wskazuje na idealną równomierność rozkładu wydatków (tj. wydatki są takie same we wszystkich badanych gospodarstwach domowych). Wzrost wartości współczynnika oznacza zwiększenie nierównomierności (wzrost koncentracji).

Na podstawie danych indywidualnych, dla n -elementowej próby, współczynnik Giniego obliczany jest ze wzoru [4]:

$$G = \frac{1}{2n^2\bar{y}} \left(\sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^n |y_i - y_j| \right)$$

gdzie:

y_i – wydatki ekwiwalentne i -tego gospodarstwa domowego,

$\bar{y}$ – średnie wydatki ekwiwalentne gospodarstw domowych.

Z powyższego wzoru wynika, że współczynnik Giniego może być interpretowany jako stosunek połowy średniej absolutnej różnicy wydatków ekwiwalentnych między wszystkimi gospodarstwami do średnich wydatków ekwiwalentnych. Na przykład $G = 0,3$ oznacza, że przeciętna różnica bezwzględna wydatków ekwiwalentnych pomiędzy parami gospodarstw stanowi 60% średnich wydatków ekwiwalentnych.

³ W przypadku jednakowych wydatków, gospodarstwa można uporządkować w dowolnej kolejności.

Innym miernikiem określającym nierównomierność rozkładu jest współczynnik porównujący wydatki w skrajnych grupach decylowych [7]:

$$K = \frac{\sum_{i \in GD_1} y_i}{\sum_{i \in GD_{10}} y_i}$$

gdzie:

GD_j – j -ta grupa decylowa gospodarstw domowych,

$\sum_{i \in GD_1} y_i$ – suma wydatków gospodarstw domowych należących do pierwszej (najniższej) grupy decylowej,

$\sum_{i \in GD_{10}} y_i$ – suma wydatków gospodarstw domowych należących do dziesiątej (najwyższej) grupy decylowej.

Współczynnik porównania wydatków w skrajnych grupach decylowych informuje o udziale sumy wydatków gospodarstw domowych należących do pierwszej (najniższej) grupy decylowej w sumie wydatków gospodarstw domowych należących do dziesiątej (najwyższej) grupy decylowej. Współczynnik ten przyjmuje wartości z przedziału $[0, 1]$. Wartość zero jest osiągnięta, gdy gospodarstwa domowe z najniższej grupy decylowej w ogóle nic nie wydają, zaś wartość równą 1 – w przypadku gdy wszystkie gospodarstwa domowe w całej badanej próbie mają takie same wydatki.

Współczynnikiem bazującym na sumach wartości wydatków w grupach decylowych jest wskaźnik maksymalnego wyrównania [7]:

$$E = \sum_{j \in I} 100 \cdot \left(S_j - \frac{1}{10} \right)$$

przy czym $j \in I$, gdy $S_j > 1/10$,

gdzie:

S_j – udział sumy wydatków gospodarstw domowych należących do j -tej grupy decylowej w sumie wydatków wszystkich badanych gospodarstw domowych, przy czym:

$$S_j = \frac{\sum_{i \in GD_j} y_i}{\sum_{i=1} y_i}$$

Wskaźnik maksymalnego wyrównania informuje o tym, jaki procent sumy wydatków wszystkich badanych gospodarstw domowych powinien być transferowany z grup decylowych posiadających więcej niż 10% sumy wydatków do grup decylowych, których udział w sumie wydatków jest mniejszy niż 10%, aby uzyskać całkowitą równomierność rozkładu wydatków w gospodarstwach domowych.

W tabeli 2 porównano nierównomierność rozkładów wydatków ekwiwalentnych w analizowanych grupach gospodarstw.

Tabela 2

Wartości mierników nierównomierności rozkładów wydatków ekwiwalentnych

Współczynniki	Gospodarstwa domowe		
	rolników	pracowników użytkujących gospodarstwo rolne	ogółem
Giniego	0,2944	0,2974	0,3362
Porównania wydatków w skrajnych grupach decylowych	0,1584	0,1610	0,1186
Maksymalnego wyrównania	20,80%	20,90%	23,64%

Źródło: Jak w tabeli 1.

Porównując wartości współczynników Giniego dla obu grup gospodarstw domowych można stwierdzić, że koncentracja wartości wydatków ekwiwalentnych jest bardzo podobna (co stwierdzono już wcześniej na podstawie analizy krzywych Lorenza). Minimalnie większą nierównomiernością cechuje się rozkład wydatków w gospodarstwach domowych pracowników użytkujących gospodarstwo rolne. Natomiast wartość współczynnika Giniego w grupie wszystkich gospodarstw domowych wyniosła 0,3362. Zatem koncentracja wartości wydatków w gospodarstwach domowych rolników i pracowników użytkujących gospodarstwo rolne była mniejsza niż ogółem we wszystkich gospodarstwach domowych.

Porównanie wyników w skrajnych grupach decylowych w gospodarstwach domowych rolników prowadzi do wniosku, że suma wydatków w najniższej grupie decylowej stanowiła 15,84% sumy wydatków w najwyższej grupie decylowej. Analogicznie, w gospodarstwach domowych pracowników użytkujących gospodarstwo rolne ten udział wynosi 16,10%. Ogółem we wszystkich gospodarstwach domowych suma wydatków w najniższej grupie decylowej była równa jedynie 11,86% sumy wydatków w najwyższej grupie decylowej.

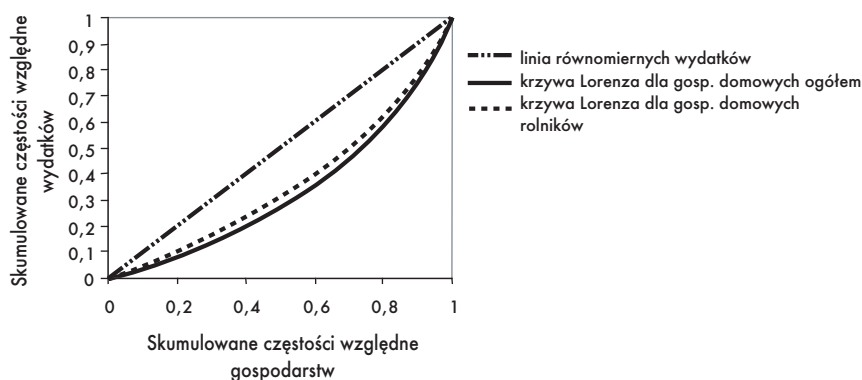
Podobnie, wskaźniki maksymalnego wyrównania dla grup gospodarstw domowych rolników i pracowników użytkujących gospodarstwa rolne przyjmują zbliżone wartości. Aby uzyskać całkowitą równomierność rozkładu wydatków należałoby blisko 21% sumy wydatków wszystkich tych gospodarstw domowych transferować z grup decylowych charakteryzujących się udziałem względnym większym niż 10% do grup decylowych, gdzie udział w sumie wydatków jest mniejszy niż 10%. W przypadku ogółu gospodarstw domowych wskaźnik ten wynosi prawie 24%.

Na zakończenie rozważań o porównywaniu nierównomierności w kilku grupach gospodarstw należy nadmienić, że krzywe Lorenza mogą służyć nie tylko do analizy pojedynczej zmiennej. Umieszczenie na wykresie kilku takich krzywych, z których każda odpowiada rozkładowi wydatków w innej grupie gospodarstw umożliwia porównanie nierównomierności w tych grupach. Jeśli krzywe Lorenza dla dwóch rozkładów nie przecinają się, to rozkład odpowiadający krzywej leżącej bliżej linii jednakowych wydatków cechuje się mniejszą nierównomiernością niż

pozostały. W przypadku przecinających się krzywych, nierównomierność jednego rozkładu jest większa dla skumulowanej części obejmującej jedynie biedniejsze gospodarstwa, zaś w przypadku drugiego rozkładu – większa dla skumulowanej części obejmującej także bogatsze gospodarstwa [1]. Taka analiza graficzna daje zatem pełniejszy obraz zróżnicowania nierównomierności rozkładów niż porównanie wartości współczynników Giniego.

Na rysunku 2 przedstawiono krzywe Lorenza dla analizowanych w tej pracy grup gospodarstw. Ponieważ, jak wcześniej stwierdzono, krzywe dla gospodarstw domowych rolników i pracowników użytkujących gospodarstwo rolne niemalże pokrywają się, na rysunku 2 zaprezentowano jedną z nich.

Rys. 2. Krzywe Lorenza dla wydatków gospodarstw domowych rolników i gospodarstw domowych ogółem.

Źródło: Jak rys. 1.

Na podstawie wcześniejszych rozważań oraz analizy rysunku 2 widać, że nierównomierność wydatków w gospodarstwach domowych rolników i pracowników użytkujących gospodarstwa rolne była mniejsza niż w gospodarstwach domowych ogółem. Fakt ten odnosił się do każdej skumulowanej części najbiedniejszych gospodarstw. Na przykład 20% najbiedniejszych gospodarstw domowych rolników dysponowało w sumie 9% łącznych wydatków wszystkich gospodarstw domowych rolników, natomiast podobny udział w grupie wszystkich gospodarstw kształtował się poniżej 8%. Analogicznie, biedniejsza połowa gospodarstw rolników rozporządzała 30% łącznych wydatków w tej grupie gospodarstw, zaś w przypadku grupy wszystkich gospodarstw udział ten wynosił 28%, itp.

Reasumując, nierównomierności wydatków w grupie gospodarstw domowych rolników i pracowników użytkujących gospodarstwa rolne były bardzo zbliżone. Można natomiast wnioskować, że w 2003 roku nierównomierności w obu rozważanych grupach były mniejsze niż w gospodarstwach domowych ogółem. Dotyczyło to każdej skumulowanej części najbiedniejszych gospodarstw.

Zróżnicowanie rozkładu wydatków w Polsce powodowało, że część gospodarstw odczuwała skutki zycia w ubóstwie.

Problem ubóstwa materialnego w gospodarstwach domowych

Ubóstwo jest zjawiskiem wielowymiarowym. Uwzględniając jedynie wymiar materialny, rozważa się zwykle poziom dochodów lub wydatków. Gospodarstwo domowe uznaje się wtedy za ubogie, jeżeli poziom jego dochodów lub wydatków jest niższy od wartości przyjętej za granicę ubóstwa [2].

Granice ubóstwa dzieli się na obiektywne i subiektywne. W przypadku ujęcia obiektywnego ocena poziomu zaspokojenia potrzeb gospodarstw domowych jest dokonywana na podstawie opinii ekspertów, w ujęciu subiektywnym zaś poziom ten jest oceniany przez badane gospodarstwa [6]. W pracy tej ograniczono się jedynie do analizy obiektywnych granic ubóstwa.

Obiektywne i subiektywne podejście do ubóstwa może być rozważane w ujęciu absolutnym lub relatywnym. W pierwszym przypadku absolutne granice ubóstwa, do których należy m.in. minimum socjalne i minimum egzystencji, wyznacza się w oparciu o metodę dóbr podstawowych. Metoda ta polega na ustaleniu w sposób normatywny niezbędnych elementów spożycia i ich pieniężnej wycenie. Przy wyznaczaniu relatywnych granic ubóstwa zakłada się, że ubóstwo jest sytuacją względnego braku środków na utrzymanie. Najczęściej granice relatywne wyznacza się jako pewien procent średniej (czasem mediany) dochodów lub wydatków. W niektórych pracach [9] za wartość graniczną przyjęto 60% mediany dochodów ekwiwalentnych, w innych – 50% średniej wartości wydatków ekwiwalentnych [10].

W opracowaniu tym rozważono jedynie ubóstwo relatywne w gospodarstwach domowych. Granicę ubóstwa ustalono na poziomie 50% średniej wartości wydatków ekwiwalentnych. W celu określenia zasięgu ubóstwa podano udziały gospodarstw znajdujących się poniżej tej granicy. Ponieważ analizowane gospodarstwa charakteryzują się różnym składem demograficznym, to dodatkowo określono odsetki osób znajdujących się poniżej relatywnej granicy ubóstwa. Do oceny zjawiska ubóstwa istotne jest także określenie jego głębokości. W tym celu wykorzystano powszechnie stosowany miernik – wskaźnik luki wydatkowej. Wskaźnik ten informuje, o ile procent przeciętne wydatki ekwiwalentne gospodarstw uznanych za ubogie są niższe od wartości przyjętej za granicę ubóstwa.

Tabela 3

Zasięg i głębokość ubóstwa w gospodarstwach domowych zagrożonych ubóstwem

Wyszczególnienie:	Gospodarstwa domowe:		
	rolników	pracowników użytkujących gospodarstwo rolne	ogółem
Odsetek gospodarstw znajdujących się poniżej relatywnej granicy ubóstwa	35%	31%	19%
Odsetek osób znajdujących się poniżej relatywnej granicy ubóstwa	31%	27%	20%
Wskaźnik luki wydatkowej	24%	23%	24%

Źródło: Jak w tabeli 1.

Z informacji podanych w tabeli 3 wynika, że w 2003 roku zasięg ubóstwa w gospodarstwach domowych rolników był większy niż w gospodarstwach domowych pracowników użytkujących gospodarstwo rolne. W obu analizowanych grupach odsetek gospodarstw i osób znajdujących się poniżej relatywnej granicy ubóstwa był większy niż przeciętnie w Polsce.

Odsetek ubogich nie mówi nic o głębokości ubóstwa. Przyjmuje on taką samą wartość niezależnie od tego, czy ubodzy mają wydatki zbliżone do granicy ubóstwa, czy też bliskie zeru [8]. Dlatego też do pomiaru głębokości ubóstwa określono wskaźniki luki wydatkowej. Obliczone wartości tego wskaźnika informują, że różnice między przyjętą w tej pracy granicą ubóstwa a średnimi wydatkami ekwiwalentnymi ubogich gospodarstw były zbliżone w badanych grupach. Średnie wydatki ekwiwalentne wśród ubogich gospodarstw domowych rolników były niższe od granicy ubóstwa o 24%, zaś średnie wydatki ekwiwalentne wśród ubogich gospodarstw pracowników użytkujących gospodarstwo rolne – o 23%.

Podsumowanie

Z przeprowadzonej analizy wynika, że – średnio rzecz ujmując – sytuacja materialna gospodarstw domowych rolników i pracowników użytkujących gospodarstwa rolne była w 2003 roku gorsza niż sytuacja gospodarstw domowych ogółem w Polsce. Sytuację tę oceniono na podstawie wydatków ogółem w przeliczeniu na jedną jednostkę ekwiwalentną.

Gospodarstwa domowe rolników i pracowników użytkujących gospodarstwa rolne cechowały się zbliżonym stopniem koncentracji wydatków. Natomiast nierównomierności w obu badanych grupach były mniejsze niż ogółem we wszystkich gospodarstwach.

Zróżnicowanie wydatków w gospodarstwach domowych w skali całego kraju powoduje zwykle pojawienie się problemu ubóstwa – zarówno subiektywnego, jak i obiektywnego. W pracy określono zasięg i głębokość relatywnego ubóstwa obiektywnego w rozważanych grupach społeczno-ekonomicznych. Stwierdzono, że największy odsetek osób znajdujących się poniżej granicy ubóstwa występował w gospodarstwach domowych rolników. Także większy, niż w całym kraju, udział osób ubogich dotyczył gospodarstw domowych pracowników użytkujących gospodarstwa rolne. Natomiast głębokość ubóstwa w rozważanych grupach społeczno-ekonomicznych była zbliżona do wszystkich gospodarstw domowych w Polsce – wynosiła nieco powyżej 20%.

Literatura:

1. Atkinson A. B.: *The economics of inequality*. Clarendon Press Oxford 1983.
2. Chmielewska B.: *Nierówności społeczne w sferze żywienia*. IERiGŻ Warszawa 2001.
3. Józwiak J., Podgórski J.: *Statystyka od podstaw*. PWE Warszawa 1997.
4. Kot S. M.: *Metodologiczne dylematy pomiaru nierówności dobrobytu /w:/ Nierówności społeczne a wzrost gospodarczy*. Rzeszów 2002.
5. Marszałkowicz T.: *Metody statystyki opisowej w badaniach ekonomiczno-rolniczych*. Wydawnictwo SGGW-AR Warszawa 1986.

6. Panek T., Szulc A. (red.): Statystyka społeczna. Wybrane zagadnienia. Oficyna Wydawnicza SGH Warszawa 2004.
7. Panek T.: Metody analizy rozkładu dochodów. Materiały Instytutu Statystyki i Demografii SGH Warszawa 2005.
8. Panek T.: Metody pomiaru ubóstwa. Wiadomości Statystyczne nr 7, 2005.
9. Stańko A.: Poziom ubóstwa w krajach nowo przyjętych do Unii Europejskiej. Zeszyty Naukowe SGGW – Ekonomia i organizacja gospodarki żywnościowej nr 53, Wydawnictwo SGGW Warszawa 2004.
10. Warunki życia ludności w 2003 r. Departament Statystyki Społecznej GUS Warszawa 2004.
11. Zegar J.S.: Uwagi o badaniach gospodarstw domowych rolników. Wiadomości Statystyczne nr 6, 2001.
12. Zeliaś A.: Metody statystyczne. PWE Warszawa 2000.

HANNA DUDEK
Rural Academy
Warszawa

DIVERSIFICATION OF EXPENDITURE DISTRIBUTIONS IN THE HOUSEHOLDS OF FARMERS AND EMPLOYEES USING FARMS

Summary

The distribution of equivalent expenditures in the households of farmers and the employees using farms were studied in the article. The analysis of irregularity in these distributions was conducted using Lorenz's curves as well as different measures of concentration of the expenditure values.

The scope and the depth of relative objective poverty in the households of farmers and the employees using farms were also determined. The results obtained for this group of households have been compared with the data concerning the whole population of the households in Poland.